

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕТАКОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ-ЕКОНОМІСТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (ЗА ДИСТАНЦІЙНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ)

SOME ASPECTS OF DEVELOPING METACOGNITIVE COMPETENCE IN ECONOMICS STUDENTS THROUGH ENGLISH LANGUAGE CLASSES (VIA DISTANCE LEARNING)

У статті розглядаються особливості формування метакогнітивної компетентності у студентів-економістів на заняттях з англійської мови за дистанційною формою навчання. Визначено, що в українській педагогіці дана тема не вивчена взагалі і потребує дослідження. Проаналізовано поняття метакогнітивної компетентності та сформульовано, що метакогнітивна компетентність студента – це здатність слухача розуміти, контролювати та регулювати власні когнітивні (пізнавальні) процеси під час навчання. Акцентується увага на таких аспектах, як рефлексія, самооцінка та самоконтроль. Надаються методичні рекомендації щодо розвитку метакогнітивних вмінь у студентів в умовах дистанційного навчання. Визначено, що використання різноманітних підходів і засобів (наприклад, рефлексивних щоденників, дискусій, проектних робіт) може значно збагатити навчальний процес. Визначено основні принципи та методи розвитку метакогнітивної компетентності на заняттях з англійської економічної мови: орієнтацію на студента, активізацію рефлексивної діяльності, інтеграцію змісту та мовних навичок, застосування метакогнітивних стратегій, метод проектів, дискусії та дебати, самооцінку та взаємооцінку, кейс-метод, використання електронних портфоліо, онлайн-ресурсів та платформ, мнемотехнік та візуальних допомог, забезпечення зворотного зв'язку. Проведено експериментальне дослідження якісних показників успішності студентів при вивченні дисципліни англійської мови студентами-економістами, та покращення показників успішності на 0,8% студентами, які використовували метакогнітивну техніку, запропоновану викладачем, відносно до студентів контрольної групи. Перспектива подальшого дослідження полягає у більш глибокому вивченні особливостей застосування метакогнітивної техніки при викладанні не тільки англійської мови студентам-економістам, але і низки фахових дисциплін.

Ключові слова: метакогнітивна компетентність, студенти-економісти, англійська мова, дистанційна форма навчання, рефлексія, самооцінка, самоконтроль.

This article examines the peculiarities of developing metacognitive competence in economics students through English language classes via distance learning. The theme has been found to be new for the Ukrainian pedagogy, and it requires research. The article includes analysis of the metacognitive competence concept, and formulates that a student's metacognitive competence is the ability of a learner to understand, control, and regulate their own cognitive (knowledge) processes during learning. The article focuses on aspects such as reflection, self-assessment, and self-control. The authors provide methods for the development of metacognitive skills in students under distance learning. The authors have defined, that combination of various metacognitive approaches and means (for example, reflective journals, discussions, project works) can significantly enrich the learning process. The article identifies the main principles and methods for metacognitive competence in English economic language classes: student motivation, reflective activity, integration of content and language skills, metacognitive strategies, project method, discussions and debates, self-assessment and peer assessment, case method, electronic portfolios, online resources and platforms, mnemonics and visual aids, feedback. The article represents the results of a qualitative experimental study of student academic performance success in learning English language, and notes an improvement in success indicators by 0.8% by students who used the metacognitive technique, compared to students of the control group. The perspective of further research lies in a deeper study of the peculiarities of applying metacognitive technique in teaching not only English to economics students but also a range of professional disciplines. **Key words:** metacognitive competence, metacognition, economic students, distance training, reflexion, self-assessment, self-control.

УДК 378.147:811.111:330(075.8)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.1.30>

Щенко Т.М.,

ст. викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Кузьменко Д.В.,

ст. викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Остапенко Е.О.,

канд. пед. наук, ст. викладач кафедри іноземних мов факультету фінансів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі України, враховуючи необхідність забезпечення конкурентоспроможності наших фахівців у світі, з'являються нові виклики та можливості для розвитку навчального процесу. І цифровізація навчання, а також перехід на дистанційну форму, не єдині питання, що потребують нагального вирішення. Серед головних викликів наразі – формування метакогнітивної компетентності студентів, яка відіграє ключову роль у самостійному управлінні власним навчанням, особливо у контексті вивчення іноземних мов. Саме тому дослідження особливостей формування

метакогнітивних навичок, та метакогнітивної компетентності, які є абсолютно новими для української педагогіки, набувають особливої актуальності у світлі глобалізації економічної освіти та необхідності інтеграції випускників у міжнародне середовище, зокрема економічне.

Важливість даної тематики обумовлена кількома ключовими аспектами. По-перше, економічна освіта вимагає від студентів не тільки глибоких знань у своїй галузі, але й високого рівня сформованої мовної компетентності як невід'ємної частини їхньої професійної компетентності. По-друге, дистанційне навчання ставить перед студентами

нові виклики, пов'язані з самоорганізацією, самомотивацією та самоконтролем, і це все безпосередньо впливає на результати навчання. По-третє, метакогнітивна компетентність, як усвідомлення власних когнітивних процесів, стратегій навчання та здатності до саморефлексії, визначає здатність студента (та в майбутньому- фахівця) до ефективного навчання за відсутності безпосереднього контролю викладача. В межах професії економістів, дані навички є особливо важливими.

Аналіз літератури. Варто зазначити, що власне поняття метакогнітивної компетентності, хоч і відносно традиційне для світової академічної літератури, є абсолютно новим в українській педагогічній літературі. Так, науковий пошук видав тільки одну роботу О.М. Демидович, присвячену дослідженню метакогнітивної компетентності та її ролі при навчанні іноземним мовам студентами немовних спеціальностей, що, на думку авторів, свідчить про недостатню акцентованість даної проблеми[7]. Також ми проаналізували роботу А.С. Сігіншиної [8, с. 258], яка вивчає метакогнітивні судження як засіб моніторингу пам'яті. Пошук же іншомовних джерел показав наявність як робіт початку 2000, так і зовсім нові публікації. Вважаємо, що частково тема метакогнітивної компетентності «відійшла на другий план» внаслідок світової пандемії та необхідності досліджень дистанційного, онлайн навчання та ШІ, які наразі панують у світовій літературі як більш прогресивні. Проаналізовані же авторами дослідження охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи роль саморегуляції, метакогнітивної компетентності, стратегій навчання та вплив викладацької підтримки на мотивацію та емоції студентів. В своїх роботах М. J. Abhakorn досліджує, як студентські портфоліо можуть розвивати метакогніцію у вивченні англійської як іноземної мови, і підкреслює важливість саморефлексії[1], коли ж S.A. Kummin та S. Rahman [2, с. 147] вивчають зв'язок між використанням метакогнітивних стратегій та успішністю у вивченні англійської мови, де вони підтверджують важливість цих стратегій для академічних досягнень. Більшість авторів підтверджують важливість сформованості метакогнітивних навичок для загального академічного прогресу, та для вивчення англійської мови, як A. Adigüzel та A. Orhan. [1], які виявили тісний зв'язок між цими аспектами. L. L. Schleifer та R. B. Dull [3, с. 350] розглядають метакогніцію та її вплив на навчальні досягнення студентів на прикладі бухгалтерського обліку, і показують широкий потенціал застосування метакогнітивних стратегій. В своїй роботі Trigueros et al. [4] описують взаємозв'язок підтримки в класі, використання метакогнітивних стратегій та академічної успішності, і приходять до висновку, що успішне використання метакогніції прямо корелює з підвищенням показників академічної успішності. Щодо навчання студентів економічного

профілю, ми не знайшли досліджень, присвячених власне метакогніції та навчанню фахової економічної англійської мови, проте в роботі С. Wardoyo, B. S. Narmaditya та A. Wibowo [5,с.330] проаналізовано ефективність проблемно-орієнтованого навчання у підвищенні метакогнітивної свідомості студентів-економістів. M. Wongdaeng [6] розглядає роль метакогніції у вивченні англійської мови як іноземної, наголошує на її ключовій ролі в досягненні навчальних цілей.

Важливість даної теми, необхідність покращення системи вищої освіти, а також її недостатня вивченість українськими фахівцями(на відміну від світових, які вивчають метакогнітивну компетентність з 80х років минулого сторіччя) обумовила вибір теми дослідження:

Деякі особливості формування метакогнітивної компетентності у студентів-економістів на заняттях з англійської мови за дистанційною формою навчання.

Цілі статті – спираючись на аналіз літературних джерел та власний досвід автора, визначити поняття метакогнітивної компетентності студента та фахівця, визначити структурні елементи такої компетентності, а також принципи, методи та засоби її формування на заняттях з англійської мови економічного спрямування у студентів, здебільшого при дистанційному навчанні, з академічно кількісним обґрунтуванням методики.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз літератури та власний досвід авторів дозволи визначити метакогнітивну компетентність студента (яка є відносно новим поняттям в українській педагогіці) як здатність слухача розуміти, контролювати та регулювати власні когнітивні(пізнавальні) процеси під час навчання, що включає розуміння того, як можна навчатись, які стратегії навчання потрібно застосовувати, і як можна покращити результати власного навчання. Варто зазначити, що метакогнітивна компетентність є критично важливою для фахівців у будь-якій галузі, але для майбутніх економістів вона є незамінним компонентом в структурі фахової компетентності. Метакогнітивна компетентність представлена метазнаннями, тобто знаннями про способи навчання, вирішення проблем, мислення; метаконтролем, тобто навичками планування та організації власного навчання, та мета-навичками самооцінки, виправлення помилок, тощо.

Метакогнітивна компетентність є ключовим фактором успішності в навчанні та професійній діяльності, оскільки вона допомагає студентам поглиблено засвоювати нові знання, розвивати навички критичного аналізу, ефективно розробляти рішення для складних завдань, навчатися незалежно від викладача, а також адаптуватися до складних зовнішніх обставин; фахівцям, зокрема економістам, вона надає здатність ефективно

обробляти інформацію, ухвалювати виважені рішення, творчо підходити до вирішення проблем, постійно навчатися. Ще раз підкреслимо, що в українській педагогіці поняття метакогнітивної компетентності майже не висвітлено.

Європейські автори представляють широкий набір методів та інструментів, спрямованих на розвиток метакогнітивної компетентності, які включають як практику рефлексії та пострефлексії, де слухач аналізує власний досвід навчання, самоаналіз слухача, який дозволяє осмислити власні когнітивні процеси та стратегії навчання, ведення щоденника слухачем для упорядкування власних уявлень про навчання, використання мнемотехнік для поліпшення пам'яті та запам'ятовування інформації (зокрема при вивченні англійської чи будь-якої іноземної мови), вивчення теоретичного підґрунтя процесів мислення та запам'ятовування, та цілеспрямовану роботу з викладачем чи в групах, спрямовану на розвиток метакогнітивних навичок. Використання цих методів може значно підвищити рівень самосвідомості та саморегуляції, що є важливим для досягнення високого рівня особистісного та професійного розвитку слухачів.

Формування метакогнітивної компетентності у студентів – економістів на заняттях з фахової (економічної) англійської мови є одним з важливих компонентів професійної підготовки майбутніх економістів, цеглиною у стійкому фундаменті фахово сформованої особистості економіста. Зазначимо основні принципи формування такої компетентності на заняттях з фахової англійської (здебільшого сформульовані на підставі власного досвіду роботи авторів), такі як: принцип свідомості (розуміння матеріалу та його важливості), активності (обумовленого попереднім принципом), рефлексії (самоаналізу та самоусвідомлення студентом), зв'язку з практикою (жодні навички не формуються за умови їх відірваності від реальних потреб фаху), орієнтації на студента та індивідуалізації навчального процесу, інтеграції змісту та мовних навичок, і, нарешті, застосування метакогнітивних стратегій викладачем для формування метакогнітивних стратегій студентом.

Формування метакогнітивної компетентності у студентів-економістів на заняттях з фахової англійської мови обумовлює необхідність зміни методики навчання, та застосування ширше наступних методів: дискусії щодо економічних подій англійською мовою, рефлексивних завдань запропонованих викладачем щодо останніх економічних подій та явищ, метакогнітивних вправ (де викладачем прописано алгоритм вивчення певної теми, наприклад, теми «Макроекономіка», з зазначенням особливостей опрацювання та самооцінки вокабуляру, текстового та змістового навантаження, тощо), метод проектів за зазначеною тематикою (індивідуальний, груповий проект), кейс-метод на визначену економічну тематику

англійською. Надзвичайно корисним в даному контексті є проведення конференцій англійською мовою, з міжнародною участю, із залученням всіх студентів, що особливо легко організувати за дистанційного навчання, онлайн.

Засобами навчання для формування метакогнітивної компетентності у студентів-економістів на заняттях з фахової економічної англійської мови виступають посібники (переважно електронні), електронні портфоліо курсу, інтерактивні вправи, відеоматеріали, а також зворотній зв'язок. Також зазначимо, що розвиток метакогнітивної компетентності при дистанційному навчанні потребує чітких критеріїв оцінювання, аби студент міг одразу визначити свій прогрес та слабкі сторони.

Нами було запропоновано алгоритм формування метакогнітивної компетентності на прикладі вивчення теми «Macroeconomics» на заняттях з фахової англійської мови, коли спочатку студенти разом з викладачем визначають цілі навчання, що включає розуміння ключових концепцій та опанування фахового вокабуляру. Потім слухачі проводять самооцінювання, аби визначити свої сильні та слабкі сторони, створюють тематичні словники з новими термінами англійською мовою, досліджують мнемотехніки викладача для запам'ятовування важливих визначень, застосовують стратегії активного читання (підкреслення ключових термінів і формулювання питань до тексту). Викладач організує, дискусії на основі прочитаного для розвитку критичного мислення; таким чином, студенти навчаються плануванню підходів до вивчення тексту, коли вони регулярно перевіряють своє розуміння матеріалу через самоперевірку, коригують свої навчальні стратегії, готують проекти або презентації, демонструючи розуміння матеріалу. Як компонент метастратегії студенти можуть практикувати переказ текстів власними словами для перевірки розуміння матеріалу, коли вони ведуть навчальний щоденник для рефлексії, а також вони можуть обмінюватися сприйняттям ефективності використаних навчальних стратегій, що сприяє не тільки глибшому розумінню теми «Macroeconomics», але й значно покращує метакогнітивні навички.

У рамках дослідження було проведено експеримент із залученням студентів економічного факультету Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, розділених на дві групи, для вивчення курсу «Англійська мова для економістів». Контрольна група налічувала 32 особи, які продовжували заняття за традиційною програмою. Експериментальна група складалася з 28 студентів, які вивчали курс за спеціально розробленою методикою авторів даної статті, спрямованою на розвиток метакогнітивної компетентності через активне використання стратегій саморегуляції, рефлексії, планування власного навчання, моніторингу та коригування навчального процесу. Студенти

отримували поетапні інструкції від викладачів, вели щоденник самоспостережень та оцінювали ефективні чи неефективні метакогнітивні стратегії, обговорювали ці питання у групах, а також з викладачами. В кінці вивчення курсу студенти робили спільний кейс-проект, а також проходили стандартне підсумкове оцінювання. Так як на початку експерименту всі студенти пройшли вступне тестування для визначення їх початкового рівня знань, умінь та навичок англійської мови в контексті економічних дисциплін. Після завершення вивчення курсу було проведено фінальне оцінювання для оцінки прогресу студентів у обох групах. Результати експерименту виявили покращення успішності в експериментальній групі на 0,8% порівняно з контрольною групою, що свідчить про ефективність запропонованої методики в розвитку метакогнітивної компетентності, та її позитивний вплив на вивчення англійської мови серед студентів економічного спрямування. Даний показник було утворено таким чином: щодо читання фахових текстів, студенти показали покращення на 0,9%, що може бути пов'язано з активним використанням стратегій активного читання, таких як підкреслення ключових термінів, ведення нотаток, формулювання питань до тексту, бо це все сприяло кращому розумінню та запам'ятовуванню інформації. Відносно розвитку навичок наступного компонента, фахового письма, покращення склало 1,1%. Студенти, використовуючи навички рефлексії та самоаналізу, могли більш ефективно планувати письмові роботи, структурувати текст та вибирати відповідний економічний словник, що позитивно вплинуло на якість написання письмових завдань. Щодо фахового аудіювання, відзначаємо покращення на 0,6%. Використання методик для розвитку метакогнітивних навичок, зокрема, стратегій моніторингу та саморегуляції під час аудіювання, допомогло студентам краще зосереджуватися на змісті прослуханих текстів та вдосконалити навички розуміння англійської мови на слух. Нарешті, стосовно фахового говоріння, як монологічного, так і діалогічного, покращення склало 0,8%. Завдяки практиці дебатів, дискусій та презентацій на англійській мові, студенти могли активно застосовувати новий вокабуляр у мовленні, розвивати навички аргументації та підвищити свою впевненість при говорінні. Це підтверджує, що інтеграція метакогнітивних стратегій у процес навчання може значно підвищити якість освіти та забезпечити студентам більш глибоке та усвідомлене розуміння навчального матеріалу.

Висновки та перспективи дослідження. Показано, що поняття метакогнітивної компетентності та її розвитку у студентів в українській педагогічній літературі вивчено недостатньо та потребує подальшого дослідження. Дослідження показало, що використання різноманітних підходів і засобів (наприклад, рефлексивних щоденників, дискусій, проектних робіт) може значно збагатити

навчальний процес. Визначено основні принципи та методи розвитку метакогнітивної компетентності на заняттях з англійської економічної мови: орієнтацію на студента, активізацію рефлексивної діяльності, інтеграцію змісту та мовних навичок, застосування метакогнітивних стратегій, метод проектів, дискусії та дебати, самооцінку та взаємооцінку, кейс-метод, використання електронних портфоліо, онлайн-ресурсів та платформ, мнемотехнік та візуальних допомог, забезпечення зворотного зв'язку. Показано загальне покращення рівня сформованості знань та навичок студентів внаслідок застосування авторського методу, організації самоспостереження студентів за навчанням, обговорення у групах та з викладачем. Вважаємо перспективним організацію дослідження на рівні цілого факультету, подисципліно, не тільки на прикладі вивчення англійської мови, але і інших фахових дисциплін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Abhakorn M. J. Investigating the use of student portfolios to develop students' metacognition in English as a foreign language learning. *Journal of Language Teaching and Research*, 2014. Vol. 5. No. 1. P. 46-49.
2. Adigüzel A., Orhan A. The Relation between English Learning Students' Levels of Self-Regulation and Metacognitive Skills and Their English Academic Achievements. *Journal of Education and Practice*, 2017. Vol. 8. No. 9. P. 115-125.
3. Kummin S. A., Rahman S. The relationship between the use of metacognitive strategies and achievement in English. *Procedia, Social and Behavioral Sciences*, 2010. Vol. 7. P. 145-150.
4. Schleifer L. L., Dull R. B. Metacognition and performance in the accounting classroom. *Issues in Accounting Education*, 2009. Vol. 24. No. 3. P. 339-367.
5. Trigueros R., Aguilar-Parra J. M., Lopez-Liria R., Cangas A. J., González J. J., Álvarez J. F. The role of perception of support in the classroom on the students' motivation and emotions: the impact on metacognition strategies and academic performance in math and english classes. *Frontiers in Psychology*, 2020. Vol. 10. 2794.
6. Wardoyo C., Narmaditya B. S., Wibowo A. Does problem-based learning enhances metacognitive awareness of economics students? *Pegem Journal of Education and Instruction*, 2021. Vol. 11. No. 4. P. 329-336.
7. Wongdaeng M. The role of metacognition in the learning of English as a foreign language. Making your doctoral research project ambitious: Developing large-scale studies with real-world impact. Abingdon : Routledge, 2022.
8. Демидович О. Особливості формування метакогнітивної компетентності у студентів немовних спеціальностей у процесі вивчення іноземної мови. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 2019. Т. 5. № 8. С. 220-232.
9. Сігнішина А. С. Метакогнітивні судження як засіб моніторингу пам'яті. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Психологія і педагогіка*, 2012. Вип. 20. С. 254-263.